

Nazım Hikmet'te Umut Kavramı

Seda Altun*

ORCID:0000-0001-6153-176X

Öz

Şair Nazım Hikmet, keskin ve net çizgileri ile farklı bir yol tutan ve bunu yalın hali ile aktarmayı amaçlayan sanatçı olarak ön plana çıkmaktadır. İdeolojisi ve fikirleri doğrultusunda yaşamını şekillendiren, sürgün ve hapis yıllarında dahi umuda dair eserler ortaya koyan bir şahsiyet olan Nazım Hikmet, onu yetiştiren ailesinin sanatkar ve milliyetçi yaşam biçiminin de tesirleriyle sanatına yön vermiş ve birikimlerini zamanla farklı bir boyuta taşımıştır. Dolayısıyla o hayat serüveninin tüm zorluklarına rağmen umudunu hiç yitirmeyen bir insan olarak ön plana çıkan Nazım Hikmet bu yaklaşımını eserlerine de ustaca yansıtmıştır. Hayata dair argümanlarını umut ve özgürlük gibi imgelerle ortaya koymayı başaran şair, insanların her koşulda umut taşımaları gerektiğine dair yaklaşımlar sergilemiştir. Bu bağlamda çalışmamız usta sanatçının hayat hikayesinden kesitler sunarak onun sanatını ana hatlarıyla analiz etmeyi ve belli başlı şiirleri ekseninde umut imgelemine tartışmayı hedeflemiştir.

Anahtar Kavramlar: Nazım Hikmet, Şiir, Umut, Edebiyat

Gönderme Tarihi: 30/12/2019

Kabul Tarihi: 26/01/2019

*Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-Mail: sedaaltun1905@gmail.com

Concept of Hope in Nazım Hikmet

Seda Altun

Abstract

Poet Nazım Hikmet comes into prominence as an artist who lived in a different way with his sharp and clear lines and aimed to convey (narrate) this by its plain case. Nazım Hikmet, a character who shaped his life in line with his ideology and ideas and who presented works for hope even in his exile and prison years, steered his art also with effects of his family (who had raised him)'s artisan and nationalist way of life and carried his experiences (accumulations) to a different dimension over time. Therefore, Nazım Hikmet, who came into prominence as a human that has never lost his hope in spite of all difficulties of life adventure, reflected this approach masterly on(to) his works, as well. The poet who succeeded to present his arguments for life through images such as hope and freedom etc. showed approaches that people should carry (have) hope in any case. In this context, our study targeted to analysis his art with the main lines by presenting sections of master artisan's life story, and to discuss imagination of hope along the axis of his certain poems.

Keywords: Nazım Hikmet, Poem, Hope, Literature.

Received Date: 30/12/2019

Accepted Date: 26/01/2019

Понятие «надежды» в произведениях Назым Хикмета

седа алтун

Резюме

Поэт Назым Хикмет всегда выделялся четкостью и резкостью линий выбранного им жизненного пути, которой он в простой форме стремился донести до читателя. Формируя свою жизнь в соответствии идеологией и идеями, в которых он верил, даже в годы ссылки и арестов создавая произведения о великой надежде, Назым Хикмет претерпел в своем творчестве также влияние творческого и националистского образа жизни своей семьи, время от времени выводя свои знания на новый уровень. Другими словами, будучи не теряющим надежды, несмотря на все сложности своего жизненного пути, человеком, Назым Хикмет мастерски демонстрировал данный подход и в своих произведениях. Поэт, который в качестве аргументов для жизни приводил такие понятия, как надежда и свобода, всегда демонстрировал подход, при котором необходимо в любой ситуации сохранять надежду. В связи с этим, целью нашего исследования является на примерах из жизни великого поэта представить анализ основной линии его творчества и на основе определенных стихов вывести понятие «надежды» в них.

Ключевые слова: Назым Хикмет, стих, надежда, литература

Получено: 30/12/2019

Принято: 26/01/2019

Giriş

Nazım Hikmet'te umut kavramını inceleyip aktarmamızın sebebi, şairin yaşam öyküsünün ve inanmış olduğu davanın üzerine gitmesi nedeniyle hapisane yıllarında olmasına rağmen daimi olarak umudu simgeleyen şiirlerle karşımıza çıkmasıdır. Hemen her şiirinde umut ve özgürlük gibi sözcüklere yer vererek eserler meydana getiren şairimizde kendisindeki umudu ve bu kavrama olan bakış açısını tahlil etme gereğini vücuda getirmiştir. Dikkat çeken bu yönü ile inceleme gereği duyulan şair ve hayata bakış açısı, bu çalışmanın biçimlendirilmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu makalede şair hakkında birtakım bilgilere ve edebi kişiliğine yer verdikten sonra, şiirlerinin yönü doğrultusunda başta umut olmak üzere diğer kavramlara yer verilmiştir. Bu cümleden olarak eserlerinden yola çıkılan Nazım Hikmet'in umut imgesi ortaya konulmaya çalışılmış ve bu hususta literatüre katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Amaç ve Yöntemler

Çalışmamızdaki amaç, ele alıp incelediğimiz şairin yaşam öyküsüne kısaca dikkat çekmek ve en önemlisi şiirleri doğrultusunda umudu incelemek olmuştur. Bu kavramı inceleyip gün yüzüne çıkarmamızın nedeni, şairde umudun farklı bir boyutta tezahür etmesidir. Kullanılan yöntemlerden biri, şair hakkında yazılmış olan veri ve kaynakları toplamak, incelemek olmuştur. Hakkında araştırma yapan ve belirteceğimiz araştırmacıların elde ettiği bulgular doğrultusunda birtakım bilgilere yer vermek üzere çalışmaya zemin hazırlanmıştır.

Nazım Hikmet'in Hayatı

15 Ocak 1902'de Selanik'te dünyaya gelen Nazım Hikmet'in annesi Celile Hanımdır. Celile hanım iyi eğitim görmüş bir ressamdır. Annesinin büyük babası Polonya'dan İstanbul'a gelip Müslümanlığı kabul eden, Borjenski soyadlı Türkolog Mustafa Celalettin Paşa aynı zamanda mühendis ve topoğraf sanatçısıdır. Annesinin babası Enver Paşa ise bir dilbilimcidir.¹ 1907'de Fransızca eğitim veren bir okulda öğrenciliğe başlayan Nazım Hikmet, ilk öğretim yılının sonunda Göztepe Numune Mektebi'ne geçer. Babası 1913'te Matbuat Müdür Muavini, ertesi yıl da Matbuat Müdürü olur; ancak dedesinin onlarla birlikte yaşamaya başlamasıyla ailenin giderleri artınca Nazım

¹ Mustafa Balbay, *Aşkın ve Direnişin Şairi Nazım Hikmet*, İstanbul: Halk Kitabevi, 2018, 11.

Hikmet bir yıl önce kaydedildiği Mekteb-i Sultani'den alınarak Nişantaşı Sultanisi'ne verilir. Nazım Hikmet'in lisedeki öğrenim hayatı oldukça başarılıdır; sık sık takdir ve tahsin varakaları kazanır. Bir yandan da şiir ve resme ilgisi başlar, küçük sarı defterlerin sayfalarını şiirler ve resimlerle doldurmaktadır. Savaş yıllarında ise milli duyguların etkisiyle kahramanlık şiirleri yazmıştır.²

Şair Hikmet'in tahsil yıllarından itibaren birikimli bir altyapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Görünen o ki, bilhassa başarılı bir lise öğreniminden geçen şair, almış olduğu belgelerle tahsilini taçlandırmıştır. Nazım'ın sanata düşkünlüğü ise annesi Celile Hanım'da görülmüş olduğu gibi resme ilgisinden anlaşılmaktadır. Şiir ve resim sanatının bir arada toplandığı bir ruh hali ile karakterine form katan şair, farklı alanlara da eğilimi olduğunu yansıtmaktadır.

Milli Mücadele döneminde Anadolu'ya geçen Nazım Hikmet, tahsili için gittiği ülkesi dışında aynı zamanda Sosyoloji ve Ekonomi okumuştur.1928 yılında tekrar Türkiye'ye dönmüş ve 1936 yılına kadar çeşitli gazete ve dergilerde çalışmıştır.³

Nazım'ın hem Türkiye içinde, hem de dışında anlaşılır bir dille yazmasının baş sebebi Kafkasya Türkleri arasında, sonra Sovyet haritasına yerleşmiş Türkler arasında yaşamasıyla ilgidir. Nazım, bütün Türkler için ortak bir "yüksek dil,yüksek yazı dili" yaratmak yolundaydı. Ömrünü asıl buna harcadı.Türk dilinin eriyip gitmesinden çok muzdaripti. Çare aradı, Türkçeyi birleştirmek için çare buldu. Bütün Türk'lerin anlayabileceği bir Türkçe meydana getirdi.⁴

Babası Hikmet Bey, güzel sanatlara düşkün, zarif, yabancı dil bilir, siyasetten anlar biriydi ve önemli memurluklarda bulunmuştu. Hikmet Bey'in babası Mehmet Nazım Paşa büyük illerde valilik yapmıştı. Farsça, Arapça bilir, şiir yazar, çeviriler yapardı. Mevlevi tarikatındandı. Annesi Celile Hanım'ın babası Enver Paşa'nın babası Mustafa Celaleddin Paşa, Gagavuzlardandı. Celile Hanım'ın annesi Leyla Hanım, onun da babası Müşir Mehmet Ali Paşa idi.⁵

Nazım Hikmet üzerine, ana hatlarıyla yaşam öyküsüne değinip şiirleriyle birlikte onda zuhur eden umut kavramının ehemmiyetine yer vereceğiz. Her ne yaşamış olursa

² Haluk Oral, *Nazım Hikmet'in Yolculuğu*, İstanbul:Kültür Yayınları, 2019,40.

³ *Nazım Hikmet Hayatı-Edebi Şahsiyeti Hakkında Hükmeler-Şiirlerinden Örnekler*, haz:Yalçın Kaya,İstanbul:Osmanbey Matbaası, 1950, 4.

⁴ Vala Nureddin, *Bu Dünyadan Nazım Geçti*, İstanbul:Remzi Kitabevi,1965, 457-458.

⁵ Kemal Sülker, *Nazım Hikmet Gerçek Yaşamı I*, İstanbul: İleri Yayınları, 2018, 18.

olsun bitmek tükenmek bilmeyen bir umudu ve yaşama sevinci olan şairimizin durumu ve çizgisi üzerine birtakım yorumlar ve çıkarımlarda bulunacağız. Nazım Hikmet'i anlamak ve yorumlamanın en geçerli yolu ise ortaya koymuş olduğu eserleri, şiirleri irdelemekle mümkün olacaktır. Çünkü ele aldığımız şairin şuuraltını, tavrını ve gayesini anlayıp aktarabilmenin yolunun onun eserlerini tahlil etmekten geçeceğini düşünerek bu çalışmaya yer vermekteyiz. Söz konusu ne olursa olsun, bir sanatkarın iç dünyasını tahlil etmenin en geçerli yolu, ortaya koymuş olduğu eserler ve sıklıkla ele aldığı temaları incelemekten geçmektedir. Nazım Hikmet'in iç dünyası ve yaşam biçimine gelince, göze çarpan en belirgin sözcük ve metaforların umut ve hürriyet kavramlarından oluştuğunu söylemek mümkündür. Hem burada örnekleyeceğimiz şiirleri hem de bilinen diğer şiirlerinde bu kavramların yoğun biçimde geçmesi, aynı zamanda şairin iç dünyasını olduğu gibi dışa vurması bize belirgin ipuçlar vermektedir. Şiir, oyun ve roman türlerinde çok sayıda eserleri olan Nazım Hikmet, 1902'de Selanik'te doğmuş, 1963 Haziran'ında Moskova'da ölmüştür. Bu hususta Ahmet Kabaklı⁶ ise Nazım, ihtida etmiş Polonyalı bir soydan geliyor. Atalarından Mustafa Celaledin Paşa "Borjenski" soyadı taşımakla beraber, Türkoloji bilgini ve ilk "Türkçü"lerdendir biçiminde düşüncelerini ortaya koymaktadır.

Nazım Hikmet'in doğup yetiştiği ailesi onun edebiyat ve sanata olan düşkünlüğünün, duruşunun da temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Yetişme biçimi ve hayat hikayesi onun muhayyilesinin de temel yapı taşlarını oluşturmuştur. Yine bu cümleden olarak, Nazım Hikmet'in dedesi olan Borzecki (Mustafa Celaledin Paşa)'nın Türkçülük üzerine yaptığı çalışmalar ve izlenimleri onun üzerinde derin tesirler bırakmış ve bu durum kuşkusuz onda vatanperver ve millet sevgisinin de temellerini oluşturacaktır.

Nazım Hikmet'in Sanatı

Hayata bakışını, düşüncelerini, yani tüm imgelemine anlatım tarzında sergileyen Nazım Hikmet, sanatını eserlerine ustaca yansıtmıştır. Hikmet'in eserlerindeki düşünceler ve yapının analitik olarak geliştiğini söyleyebiliriz. Fakat mühim bir ayrıntı daha var ki bu da yaşamda ve sanatta temel yaklaşımlarından birinsinin de devrimci bir ruh taşıyor olmasıdır. Bu cümleden kasıt, Nazım Hikmet'in belli kalıplar içerisinde sanatın ve edebiyatın sıkışıp kalmaması düşüncesini ortaya koymaktır. Çünkü

⁶Ahmet Kabaklı, *Nazım Hikmet*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2016, 13.

şair,sanatta ve ifade biçiminde de özgürlüğe önem veren bir şahsiyet olarak tanınır. Hatta kendisi, eserlerine farklı bir yön çizemeyen ve belli kalıplarda sınırlı kalmakta ısrar edenlere içerlenir ve tenkit etmekten çekinmez. Sovyet tarzı şiir biçimi olarak bilinen kırık mısra (merdiven) olarak ifade edilen bir şiir biçimini benimser,şiirlerine uygular. Hikmet'in sanatının temelinde milli şuur ve hisler barınmakta idi ve bu yönde eserler kaleme almaktaydı. Şair; aşk,kavga ve özgürlük kavramları ile yoğrulan sanat serüveninde çizgisinden ayrılmamış ve bu detayları eserlerine uygulamayı bilmiştir. Şairin bu doğrultuda kaleme aldığı eserlerdeki tavırda göze çarpan bir detay da şudur ki; onun hem romantik hem de net ve keskin bir yapı sergilemek üzerine bir sanatı vardır.

Nazım Hikmet bu hususla ilgili olarak "Şiirimin kökü yurdumun topraklarındadır. Ama dallarımla bütün topraklarda,doğuda,batıda,güneyde,kuzeyde uçsuz bucaksız yayılan bütün topraklarda,o topraklar üstünde kurulmuş medeniyetlere,bütün dünyamıza uzanmak istedim. Yalnız kendi edebiyatımızın değil, doğu ve batı edebiyatının bütün ustalarını tanıdım."⁷ ifadelerini kullanmaktadır.

Hikmet'in sanatını,şiirini ifade ettiği sözlerini yorumladığımızda, onun farklı coğrafyalarda ve Anadolu'da bulunduğunu idrak etmiş oluruz. Sanatında tek bir noktayı hedef alarak ilerlemeyen ve doğu-batı sentezi ile eserlerine yön veren bir şahsiyet olduğunu anlarız. Hem yaşamış olduğu toprakların izini süren, hem de farklı dünyalara açılan bir pencerenin ışığında eserlerine hayat vermiştir.

Hikmet'in Türkçeye olan itinalı tavırlarına değinen yakın arkadaşı Va-Nu,onun dili kullanmadaki yetkinliği ve sanatında bunu yaşatmasındaki etkeni Türk azınlıkları ile iç içe yaşamasına bağlamıştır.⁸Yani tüm Türk milleti için nitelikli bir dil yaratma ve kullanma yoluna gitmesi gereğinden bahsetmiştir. Nazım'ın herkes tarafından anlaşılabilir bir dil ve tavır içerisinde olan bir şair yazar olduğuna dair fikir ve izlenimlerde bulunmuştur. Diyebiliriz ki Nazım, çeşitli etkenlerden dolayı dili daha yerinde kullanmış ve kendine has bir tavırla sunmuştur. Tabi bunda, yani dili kullanmadaki yetkinliğinde sanatına yönelik müspet bir katkı da meydana gelmiştir.

Nazım Hikmet, yalnız Türk edebiyatında değil,dünya edebiyatında da bir aşamadır. Çerçiyeveski ve Biyelinski ile beliren ve Plekhanof'la öğretisel bir temel bulan "Sanat toplumsal yaşamın aynasıdır" ilkesi,bir sanateri olarak onun

⁷ ANAR, *Nazım Hikmet:Kerem Gibi,haz:Aydın Xan*, Bakı:Milli Virtual Kitabxana,2012:16.

⁸ Nureddin, *Bu Dünyadan Nazım Geçti*,457-458.

uygulamasıyla, ‘‘Sanat dünyayı değiştirmeye,onu daha yaşanabilir ve anlamlı kılmaya yarayan bir silahtır’’ ilkesiyle birleştirmiş ve çağdaş sanat kuramını pratik bakımdan zenginleştirmiştir.⁹

Nazım Hikmet’in sanatı üzerine çıkarımlarda bulunursak, merdiven tarzı şiir,yani kırık mısra tekniği denilen bir biçim eşliğinde şiirlerini meydana getirmiştir. Kendisini ifade ederken de aktarmış olduğu gibi,orquestra ahengiyle şiirlerini biçimlendirmiş ve o hissiyatı vermiştir. şiirlerinde ve söyleminde baskın bir taraf vardır ki bu,şairin eserlerini yorumlarken melodi sunarcasına aktarımından ve tüm bunları biçime de yansıtmasından dolaydır. Eserlerinde dinamik bir hava bulmak mümkündür, yani hareketli ve baskın ifadeli bir şiir tarzı yaratmıştır. Kendisinin de sanatını ve yönünü ifade ettiği bir yaklaşımına değinecek olursak: Yazılarımda umumiyetle, topyekün muayyen ‘‘ölçü’’ ve muayyen ‘‘şekil’’ yok. Fakat ölçü ve şekil var. Meydana getirdiği sentetik netice. Hem melodi, hem armoni. Hem kafiye, hem kafiyesizlik, hem ‘‘mısra-ı berceste’’,hem ‘‘kül’’. Hem solo keman hem orkestra, yani bütün bu mürekkepliği ve bütün hareketi ile mazisi,hali ve istikbali ile realiteyi ve o realite içindeki faal insanı ‘‘iç’’ ve ‘‘dış’’ aleminde aksettirmesi lazım gelen şiire uygun dinamik şekil ve ölçüler¹⁰ biçininde yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Nazım Hikmet, Sovyet şiir tarzını benimsemiş ve Mayakovski’e olan hayranlığını, onu takibini ise şu sözlerle dile getirmiştir: Mayakovski’nin şiirini ilk defa 1921 yılında, Batum’da duvara yapıştırılmış bir Rus gazetesinde gördüm. şiir, basamak şeklinde yazılmıştı. Çok ilgimi çekti, Rusça şiir bilmediğim için okuyamıyordum, ama bu şiir şekli hoşuma gitmişti. Daha sonra ben de bu şekli kullanmaya başladım. İşte hepsi bu. Ancak beni Mayakovski’nin şiirinin takipçisi saymalarından gurur duyarım. En sevdiğim şairler; Puşkin, Lermontov, Yesenin, Mayakovski’dir. Mayakovski ve Yesenin dünya edebiyatının fenomenleridir.¹¹

Nazım Hikmet’in ‘‘basamak’’ diye tabir ettiği Sovyet şiir tarzı, yani merdiven biçimli şiir onu etkilemiş ve kendisi de buna paralel şiirler vücuda getirmiştir. Sesi adeta bir orkestra ahengiyle ve sözcükleri net, anlaşılır biçimde icra ederek dile getiren bir sanatkar olmuştur. Nazım’ın bir şiirinden daha örnek verirsek;

⁹ Zühtü Bayar, *Nazım Hikmet Üzerine*, İstanbul: Tel Yayınları, 1973, 72.

¹⁰Kabaklı, *Nazım Hikmet*, 60.

¹¹ Dursun Özden, *Karanlığa Karşı Yürüyen Adam Nazım Hikmet*, İstanbul: Kategori Yayıncılık, 2017, 31.

Şairim

şimşek şekillerini şiirlerimin

caddelerde ısıklık çalarak

kazırım duvarlara..¹²

Nazım Hikmet Şiirlerinde Umut İmgesi

Nazım Hikmet'in sanat ve edebi anlayışının temel imgelerinden biri olan umut kavramı onun şiirlerinde net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Umudu, şiirlerinin yer yer ana teması olarak işleyen şair geleceğe, mutluluğa, sevgiye, özgürlüğe ve vatan sevgisine dair yaklaşımlarını sergilemektedir. Umut, şairde öyle bir boyut kazanmıştır ki, şiirlerinde bunu dile getirmek üzerine ustalaşmıştır. Hikmet'in dünyasında yaşamın her alanında ümidi kaybetmemek ve direnişçi bir ruh ile hayatı idame ettirmek söz konusudur. Birçok şairin de sözlerinde konu etmiş olduğu gibi, ümidin bittiği yerde yaşam anlamını yitirmiş olacaktır. İşte şair Hikmet'te bu düşünce geniş bir yelpazede hayat bulmuş ve eserlerine yansımıştır.

Zekeriya Sertel' ise "Mavi Gözlü Dev" adlı kitabında Nazım Hikmet'in öğütlerini içeren şiiri ve yorumları hakkında şu tespitlerde bulunmaktadır: Yaşamak bir saadettir. Hatta sanırım bizim Türk edebiyatında "Yaşamak ne güzel şeydir" diyen ilk şair kulunuzdur. Şimdi iş değişti. Yaşamak benim için sadece bir vazife oldu. İşte bundan dolayı da korkunç, kahrolası bir kuvvete ulaştım. Taşın, demirin, kuru tahtanın kuvveti... Niçin bu hale geldim? Zayıf bir insanken, sadece insanken ne kadar bahtiyardım, niçin bu bahtiyarlığı kaybettim niçin böyle kuvvetli insan oldum. İşte bu duygular altında Nazım Hikmet hapisaneyeye düşecek arkadaşlarına şu nasihati yapmak ihtiyacını duyuyor:

Yani içerde on yıl, on beş yıl,
daha da fazlası hatta
geçirilmez değil,
geçirilir,
kararmasın yeter ki
sol memenin altındaki cevahir! ¹³

¹² Nazım Hikmet, *835 Satır*, 97.

Bu bağlamda ifade edilen son mısralara, şair yaşamış olduğu hapisane yıllarına ve tecrübelerine dayanarak birtakım öğütler vermektedir. İnsan ruhunu ayakta tutan varlığın kalp olduğuna ve o cevherin her ne olursa olsun kararmaması, aydınlıktan irak olmaması gerektiği üzerine sözler sarfeder. Yani en karanlık dönemde dahi ayakta kalabilmenin insanın duruşuna ve hayata bakışına bağlı olduğuna dair öğütler verir. Nazım Hikmet için yaşamak artık bir vazife telakkisi anlamına gelir. Siyasal davalar uğruna yıllarını geçirmiş olduğu hapisane yıllarına rağmen şair, daha da kuvvetlendiğini ve yaşamanın değerini daha iyi idrak ettiğini hemen her fırsatta dile getirmektedir. Bu, onun için esasen karanlıktan aydınlığa bir geçiş dönemi gibi bir durum ifade etmektedir.

Romanlarından olan ‘‘Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim’’de ise yine daha eserin başlığından umut kavramını yaymaya başladığı görülmektedir.Nazım’ın umuda dair sözlerini şiirleriyle dile getirerek aktarmaya devam edeceğiz. İşte o şiirlerinden biri olan ‘‘Fevkalade Memnunum Dünyaya Geldiğime’’ şiirinden bir kesit;

Fevkalade memnunum dünyaya geldiğime,

toprağımı,aydınlığımı,kavgasını ve ekmeğini seviyorum.¹⁴

Şair, şiirindeki bu kesitlerde hayata bakış açısını,memleket sevgisini ve yaşamış olduğu tüm zorluklara karşın memnuniyetini dile getirmiştir. Yaşama olan tutkusu ve direnişçi yapısını yansıtmak istemiş,şiirin muhtevasında umuda ve aydınlığa çağrışım yapan sözcük seçimleri yapmıştır. Şiirin belli kesitini ele almış olduğumuz halde dahi buradan idrak edilebilen şudur ki,Hikmet,her ne yaşamış olursa olsun,hangi zorlukla karşı karşıya kalırsa kalsın yaşamaya dair memnuniyetini dile getirmekten geri kalmamış bir şahsiyet olmuştur.Nazım, şiirlerinin genelinde yine umudu simgeleyen ve aydınlığı yansıtan metaforlardan oluşan sözcükleri ile insanlığa seslenmek istemiştir. Umudun ancak insanlardaki kararlılıkla ve bir amaca bağlı yaşam felsefesi doğrultusunda yeşerebileceğini ve devam edeceğini yansıtan dizeleriyle tavrından ve duruşundan taviz vermeyi düşünmeyen bir şair,yazar olmuştur.

Nazım’ın tavrına ve sarf ettiği sözlere bakıldığında umut, daima insanın kendi içinde ve dünyasında gelişebilen bir yaşam felsefesidir. Şaire göre umudu yaşatmanın

¹³ Zekeriya Sertel, *Mavi Gözlü Dev*, İstanbul:Ant Yayınları, 1971, 322-323.

¹⁴ Nazım’ın *Cep Defterlerinde Kavga, Aşk ve Şiir Notları*(1937-1942), İstanbul: YKY Yayınları, 2018, 158.

yolu, insanın karşısına her ne çıkarsa çıksın daima kararlılığı elden bırakmamaktan geçer. Çünkü umudun ve yaşama sevincinin tükendiği yerde hayat olmayacaktır. İşte şairin hemen her sözü ve şiiri de bu doğrultuda hayat bulmuş ve gün yüzüne çıkmıştır. Esasen onu her şeye rağmen ayakta tutan, destek olan şey de umuda sıkı sıkıya bağlı oluşu ve uğruna hayatını adanmış olduğu ideolojisi, mücadelesidir.

Kerem Gibi

Hava kurşun gibi ağır!!

Bağır

bağır

bağır

bağırıyorum.

Koşun

kurşun

erit-

-meğe

çağırıyorum...

O, diyor ki, bana:

__Sen kendi sesinle kül olursun ey!

Kerem

gibi

yana

yana...

‘‘Deeert

çok,

hemdert

yok’’

Yürek-

lerin

kulak-

-ları

sağır...

Hava kurşun gibi ağır...

Ben diyorum ki ona:

__Kül olayım

Kerem

gibi

yana

yana.

Ben yanmasam

sen yanmasan

biz yanmasak,

nasıl

çıkarm

karan-

-lıklar

aydın-

-lığa...

Hava toprak gibi gebe.

Hava kurşun gibi ağır.

Bağır

bağır

bağırıyorum.

Koşun

kurşun

erit-

-meğe

çağırıyorum....¹⁵

Nazım Hikmet, “Kerem Gibi” şiirinde “dert çok, hemdert yok” sözleriyle Fuzuli’ye ve aynı zamanda “Kerem ile Aslı” hikayesine bir telmih yapmaktadır. Memleket yolunda, hak ve adalet yolunda insanlığa davette bulunmakta ve kendisini bu unsurların dışında tutarak yol almanın faydasız olacağından söz etmektedir. Esasen, en kara günde dahi “Kerem Gibi” yanmayı göze alarak aydınlıklara kavuşulabileceğinden dem vurmaktadır. Nazım Hikmet’in yaşamında cesur, ve idealist bir tavır görmekteyiz

¹⁵Nazım Hikmet, 835 *satır*, İstanbul:YKY Yayınları, 2018, 188-189.

ve nitekim bu meziyetleri eserlerinde açıkça görürüz. O, sıradışı bir yaşam ve yol seçerek birçok şahsiyetten ayrı bir tutum ve tavır sergilemiştir. Umuda olan tutkusu ve bağlılığını yaşamış olduğu sürgünler ve hapisane yıllarında dahi yitirmeyişinden anlamak pek de zor olmayacaktır. Gelelim Nedim Gürsel'in Nazım Hikmet'in Kerem Gibi'' şiiri üzerine yorumlarına:

-Kül olayım Kerem gibi yana yana. ¹⁶

''Kerem Gibi''yi plağa okurken Nazım Hikmet'in bu vurgu üstünde özellikle durduğunu, halk şiirindeki edayı biraz daha öne çıkardığını belirtmeliyim. Oysa şairin yine kendi sesinden okuduğu Fransızca çeviride aynı şey söz konusu bile değil.(Nazım Hikmet'in kendi sesinden Türkçe ve Fransızca okuduğu ''Kerem Gibi'' şiiri Le Chant du Monde şirketinin plakları arasında bulunabilir.) Fransızca'da yanmak yükleminden ancak Türkçe''yanarak''ı karşılayan bir ulaç (bağ fiil) üretmek mümkün çünkü. Yana yana biçimi, dilbilgisi kurallarının engeli yüzünden,ulaç olarak söylenemiyor. Diyeceğim, geleneksel bir edayı Türk dilinin olanakları içinde değerlendirmiştir Nazım. Yunus Emre'nin XIII. Yüzyılda kullandığı bir söyleyiş biçimine ''Kerem Gibi''de rastlamamız, soruna bu açıdan yaklaşıldığında, doğal karşılanmalıdır. ¹⁷

Yine Nedim Gürsel'in kitabında yer vermiş olduğu düşüncelere yer vermiş olursak, burada Yunus Emre'nin hem dili hem de üslubunun Nazım'da da esintiler yarattığını belirtmek üzere bir vurgu yapmak istediğini görmekteyiz. Yunus Emre'nin şiirinde ''ben yürürüm yane yane'' biçiminde bir söyleme rastlarız ve bu ifade biçimi ile duyguyu Nazım Hikmet'in ''Kerem Gibi'' şiirinde de görmüş oluruz. Çok uç bir noktadan bir kaniya varmak gibi dursa da, Nedim Gürsel'in daha çok dilbilgisi üzerinden aktarıp karşılaştırdığı duruma da bakarak Nazım'ın Yunus Emre'den yer yer etkilendiğini ve halk şiirine de uzak kalmadığını görmekteyiz. Şairimizin bazı mutasavvıflardan tesirleri şiirlerinde aksettirmesi, dedesi Nazım Paşa'nın mevlevi tarikatına bağlı oluşundandır,diyebiliriz. Birikimli bir aileden gelmesi Nazım'da derin tesirler bırakmış ve şiirlerini,yaşamını şekillendirirken bu unsurlar etrafında yoğunmuştur. Nazım Hikmet'in hayatını ve duruşunu anlamak için onu şiirlerinden takip etmek ve tahlil etmek doğru olacaktır. Hemen her şairde, yazarda olduğu gibi, Nazım'ı da anlamak onun kaleme almış olduğu eserlerine bağlı olacaktır. Tüm bunların

¹⁶ Nedim Gürsel, *Dünya Şairi Nazım Hikmet*, İstanbul: Doğan Kitap, 2005, 100.

¹⁷ Gürsel, *Dünya Şairi Nazım Hikmet*, 100.

yanı sıra, önceki satırlarda belirttiğimiz üzere Nazım, Fuzuli'den de etkilenmiştir. Hatta onun bir sözüne de "Kerem Gibi" şiirinde kısaca yer vermiştir. Ve bu mana ve muhteva oldukça derin bir yer kaplamıştır denebilir. Mana derinliği ve kavramların yoğunluğunu bulabilmenin mümkün olduğu bir şiir vücuda gelmiştir. Tabi bunda şairin sözcükleri seçme biçimi ve ifade gücü etkin bir rol oynamaktadır.

Nazım Hikmet'in fikriyatında, bazı şiirlerinde bir diğer büyük tasavvuf şair olan Mevlana'nın tesirlerini görmek mümkündür. İşte bu noktada, Zekeriya Sertel'in "Mavi Gözlü Dev" adlı kitabında yer vermiş olduğu bilgiler ve örneklere yer vermek isteriz.

Yıllar sonra Bursa hapisanesinde rubailer yazarken Vala Nureddin'e gönderdiği 945 Ekim tarihli mektubunda diyor ki: "Görüyorsunuz ya polemigi ve kavgayı Hazreti Mevlana'ya kadar götürmüşüm". "Sureti hemi zillest" diye başlayan ve dünyanın bir hayalden ve gölgeden ibaret olduğunu söyleyen bir rübaisi vardır. Benimkisi yüzlerce yıl sonra hazrete cevap: Bir gerçek alemdi alemdi gördüğün, ey Celaledin, heyula filan değil, Uçsuz bucaksız ve yaratılmadı ve ressamı ressamı illeti-ulafilan değil, ve senin kızgın etinden kalan rübailerin en muhteşemi; "Sureti hemi zillest" falan diye başlayan değil.¹⁸

Nazım Hikmet'te umudun, aydınlığın tükenmeyen sembollerinin altında işte bu mutasavvıfların tesirlerini de göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Bilindiği gibi tasavvufi tesirler, insanda muhakkak ki hoşgörü ve her türlü zulmet içerisinde dahi umut kapısının her daim açık olması demektir. Çocukluğundan yetişkinliğe dek bu çerçevede dahilinde yetişen bir şahsiyetin her koşulda ayakta kalabilmesi ve mücadelecilik ruhunun kaynağının nereden geldiğini anlayabilmenin yolu, derinlere inmekten geçer, diyebiliriz. Bu tanınmış mutasavvıfların eserlerine kulak vererek yetişen bir şairin, yazarın kaleminin de ne denli tesirli olacağını kavramak zor olmasa gerektir. Bizim çalışmamızda ağırlık vereceğimiz nokta ise umut kavramıdır. Umudunun bu denli geniş bir yelpazede oluşu, gözlem ve araştırmalara göre şairin bulunduğu ortamın niteliğine ve aile büyüklerinin bakış açısı ve eğitime, eğilimlerine bağlı unsurlardan harmanlanmaktadır. Şairin "Masalların Masalı" adlı şiirinden bir kesit sunalım:

Su başında durmuşuz
çınar, ben, kedi, güneş, bir de ömrümüz.

¹⁸ Sertel, *Mavi Gözlü Dev*, 21-22.

Su serin,
çınar ulu,
ben şiir yazıyorum,
kedi uyukluyor,
güneş sıcak,
çok şükür yaşıyoruz.
Suyun şavkı vuruyor bize

çınara,bana,kediye,güneşe,bir de ömrümüze. ¹⁹

Nazım Hikmet, "Masalların Masalı" adlı şiirinde yaşama olan inancı ve bakış açısını dile getirmek istemiştir. Sembollere ve ahenge dayalı anlatım tarzına sahip olan şair,yaşamın ve doğanın izlerini sürmüştür. Şairin hemen her şiirinde doğaya ait kavramlara rastlamak mümkündür. Yaşamın tüm zorluklarına ve mücadelelere karşın onda her daim bir umut ve inanç gayesi görülmüştür. Şairin yaşama karşı savaşında bitmeyen mücadelesini de inancına ve umudunu yitirmeyişine bağlamak gerekmektedir. Göze çarpan bir diğer husus ise,şairin şiirlerinde yaşamaya dair "bahtiyarlık" ve "şükür" ifadelerini sıklıkla görmek olmuştur.İnancını her daim yüksek tutarak bunu şiirlerinde yansıtmayı onun kendisini en iyi ifade etme yolu ve yöntemi olmuştur.Şimdi, Nazım'ın bir diğer eseri olan "Demir Kafeste Dolaşan Aslan" şiirini inceleyelim

Demir Kafeste Dolaşan Aslan
Demir kafeste dolaşan aslana bak
Bak onun gözlerine:
çelik çıplak iki hançer gibi
taşır sarı gözlerinde kinini,
Kaybetmeden temkinini
yaklaşır uzaklaşır
gelir gider.
Bulamazsın tasma asmağa yer
tüylü kalın boynunda onun.
Yanarken sarı sırtında kırbaç izleri
gerilir bakır pençeler taşıyan dizleri
yelesi diken diken dikilir mağrur kafasında...
Yaklaşır uzaklaşır

¹⁹ Nazım Hikmet, *İlk Şiirler*, İstanbul:YKY Yayınları, 2018, 93.

gelir, gider

gider, gelir ...

Zindanın duvarında kardeşimin gölgesi

kah iner, kah yükselir..²⁰

Nazım'ın "Demir Kafeste Dolaşan Aslan" adlı şiirinde kendisini güç ve asaletin timsalini yansıtan aslana benzetme unsuru ile desteklemiş, zenginleştirmiş olduğunu görürüz. Kendisinde umut, hürriyet, kavga vb. unsurların yanı sıra çeşitli benzetmelerin de olduğunu görmemiz olağan bir durumdur. Çelik gibi güçlü bir duruş ve kavganın ardında durabilmek, Hikmet'te yaralı bir aslana benzeyen ruh metaforunu ortaya koymuştur. Şiirinde haksızlık ve zorlukların kararlı ve net bir insanı yolundan döndüremeyeceğine işaret edercesine yapmış olduğu benzetmelerle destekleyerek vermiştir. Nazım Hikmet'te direniş olgularını ele aldık, fakat bunun yanı sıra şairin bir de aşk üzerine kaleme almış olduğu şiirler bulunmaktadır. Örnek olarak gösterip yorumlayacağımız bu şiirde de yine umut aşıl原因an, aşkın meydana getirdiği umuda dair bir örneklem sunacağız.

Ne güzel şey hatırlamak seni :

ölüm ve zafer haberleri içinden,

hapiste

ve yaşam kırkı geçmiş iken..²¹

Nazım Hikmet, sıklıkla dile getirilen ideolojisi ve çizgisinin yanı sıra, özel yaşamı ile de dikkatleri üzerine çekmiş bir isim olarak bilinir. Direnişin onda yarattığı hayal gücü ve disiplinin yanında, umuda dair imgeleri ortaya koyma üzerine bir unsur da şairin özel yaşamındaki neticelerdendir. Hapishane hayatında da direniş ve aşk üzerine şiirler kaleme alan şair, kendisinin de ifade etmiş olduğu gibi, ölüm ve zafer haberleri içinde aydınlığa ulaşabilme yetisine sahip bir duruş sergilemektedir.

Sabah saat altı.

Açtım günün kapısını girdim içeri,

Karşıladı beni pencerede genç mavinin tadı,

aynada alnımın dünden kalma çizgileri

ve ensemde bir kadın sesi ayva tüyü gibi yumuşak

²⁰Hikmet, 835 satır, 118.

²¹ Nazım Hikmet, *Kuvayı Milliye*, İstanbul: YKY Yayınları, 2017, 95.

ve radyoda memleket haberi
ve artık oburluğum dolup dolup taşarak
koşacağım ağaçtan ağaca saatlerin yemiş bahçesinde,
ve güneş batacak yavrum
ve umuyorum,gecenin ötesinde
bekliyecek beni yeni bir mavinin tadı,umuyorum...²²

Hikmet, dizelerinde yine memlekete yer vermiş, geleceğe olan inancından söz etmiştir. Mavilik, edebiyat dünyasında sıklıkla kullanılan metaforlardan birisidir. Umudu ve aydınlığı sembolize etmek adına kullanılan bu sözcük,şairde de hayat bulmuş ve yansımaları görülmüştür.

“Dörtnala gelip Uzak Asya’dan
Akdeniz’e bir kısrak başı gibi uzanan
bu memleket bizim.

Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
ve ipek bir halıya benzeyen toprak,
bu cehennem, bu cennet bizim.
Kapansın el kapıları bir daha açılmasın,
yok edin insanın insana kulluğunu,
bu davet bizim.

Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşesine,
bu hasret bizim...²³

Nazım’ın sayısız umut, hürriyet ve yaşamaya dair kavramları içeren bir şiirini daha aktarıp incelemek gerekirse; Şair, burada yaşamayı, özgürlüğü doğadan metaforlarla harmanlayıp aktarmıştır. Nazım’da önemli bir unsur da doğayı sıklıkla şiirlerinde ele alması ve türlü benzetmeler yapmasıdır. Özgürlüğe, yaşamaya olan özlemi, tutkusu işte bu benzetmeler ve kavramlarla desteklenerek eserlerinde yansıtılmıştır. Bilindiği gibi şairin özgürlüğe,vatana hasret geçirmiş olduğu yıllarının

²²Nazım Hikmet, *Büyük İnsanlık-Kendi Sesinden Şiirler*, İstanbul:YKY Yayınları, 2017, 60.

²³Nazım Hikmet, *Kuvayi Milliye*, 90.

doğaya olan özlemini de artırdığını ve şiirlerinde bunu aksettirdiğini anlamak gerekmektedir. Psikolojik açıdan bakıldığında, hayattan mahrum kalan bir insanın, yazarın, şair ruhu ve bakış açısı ile mahrum kaldığı birçok şeyi şiirlerine dökmesi ve yaşam felsefesini, hayata baktığı pencereyi yansıtmaya kadar olağan bir durum yoktur. Net bir biçimde anlaşılacağı üzere,tükenmeyen umut kavramının altında yatan nedenlerden biri de bu dar yaşam alanında hayatta kalabilme, hayata tutunabilme çabasıdır. Şimdi ise Nazım'ın yine insanlığı tahlil etmiş olduğu ve sonucunu umuda bağlamış olduğu şiiri olan "Büyük İnsanlık"ı inceleyelim ve yorumlayalım :

Büyük insanlık gemide güverte yolcusu

Trende üçüncü mevki

Şosede yayan

Büyük insanlık

Büyük insanlık sekizinde işe gider

Yirmisinde evlenir

Kırkında ölür

Büyük insanlık.

Ekmek büyük insanlıktan başka herkese yeter

Pirinç de öyle

Şeker de öyle

Kumaş da öyle

Kitap da öyle

Büyük insanlıktan başka herkese yeter.

Büyük insanlığın toprağında gölge yok

Sokağında fener

Penceresinde cam

Ama umudu var

büyük insanlığın

Umutsuz yaşanmıyor.²⁴

Nazım Hikmet, "Büyük İnsanlık" şiirinde yine umuda ve yaşamaya dair sözler sarf etmiştir. İnsanlığın içinde bulunduğu yokluğa, zorluğa ve tüm mücadelelere rağmen

²⁴ Hikmet, *İlk Şiirler*, 93.

en büyük ve uçsuz bucaksız gördüğü umudu yine şiirinde işlemiştir. Bu sayede insanlığa yeniden umut kapıları açmayı hedeflemiş ve bu yolda etkin rehberlerden biri olmak istemiştir, diyebiliriz. Nazım Hikmet'in hangi sözüne, şiirine bakarsak bakalım hep aydınlık ve özgürlüğe dair, bilakis umuda dair bitmeyen bir inanç felsefesi görmekteyiz. Bilindiği gibi onun kahr içerisinde geçirdiği zorluklarla dolu yıllarında dahi her sözünde, her tavrında umudun yansımalarını görmek mümkündür. Gelelim Nazım'ın yakın dostlarından ressam Abidin Dino'ya; "Nazım Üstüne" adlı kitabında yakın arkadaşı Nazım hakkında değinmiş olduğu şu cümlelere yer vermek uygun olacaktır: Nazım umutluydu, zorlukları ne kendinden ne de başkalarından saklamamak koşulu ile:

Sen ağaran tanyerini görürsün yalnız

ben geceyi de

O görür geceyi yalnız

Ben ağaran tanyerini de.

Bence bu diyalektik görüş zenginliğidir Nazım'ı Nazım yapan bu çelişkileri – sosyalizmin içinde bile- görme gücüdür onu bunca güçlü, etkili ve gerçek kılan. Nazım'ı okuyarak, araştırarak, büyük emekçiler hürriyeti uğruna verdiği şiirsel kavgadan dersler çıkarmalıyız. Kısacası, görüyorsunuz ya, bu karanlıkta ben de fili yarım yamalak anlıyorum, elbirliği ile ışık gelecektir konuya.²⁵

Nazım'ın yakın dostu, arkadaşı olan Abidin Dino'yu da onun üzerine sarfettiği cümlelerden yola çıkarak anlamaya, algılamaya çalışırsak, üzerinde durduğumuz umut kavramına bir ışık tutacağımı söylemek mümkün olacaktır. Çünkü Nazım Hikmet, sabır ve umudun akislerini, en mühimi de şiirlerinde yine çokça işlediği hürriyet kavramını işleyen bir insan portresi çizmiştir. Onun yaşam sebepleri ve ideolojisi bu kavramlar üzerine bina edilmiştir. Görüldüğü üzere Nazım Hikmet'in dava insanı, hürriyet ve eşitlik kavramları çerçevesinde şekillenen yaşamı üzerine yakın dostu Abidin Dino da destekleyici aktarımlarda bulunmuştur. Yaşamış olduğu zor ve sıkıntılı senelerin yansımalarını aklında ve muhayyilesinde sürekli dönüp duran mısralarla dışa vurmuş olan şair, kendisini hiçbir şekilde gizlemeyen ve salt bir biçimde ruhunu ortaya koymaktan çekinmeyen bir sistem geliştirmiştir. Nazım hakkında yaptığımız araştırma

²⁵ Abidin Dino, *Nazım Üstüne*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2018, 68.

ve edindiğimiz birçok kaynağın ışığındaki tespitlerden biri de, onun hapisane yıllarında tek bir anını dahi boş geçirmeyip sürekli olarak eserler vücuda getirmiş biri olduğunu aktarmak olacaktır. Zihninin boş kalmaması, fikirlerinde sabit bir duruş ve kararlılık içinde olması sebebiyle alanında üretken bir şahsiyet olmayı meydana getirmiştir, denilebilir. Nazım Hikmet üzerine yazılan ve aktarılan düşüncelere tekrar yer verirsek; Nazım Hikmet'in anlatı serüveni daha bütün yönleriyle sergilenmiş, değerlendirilmiş değildir. Şiir alanında yaptığı deneyler üzerinde yeterince durulmamıştır.

Şairlerin büyük çoğunluğu şiiri öbür sanatların baskısından korumak için içe kapanırlarken, o tersine korkusuzca bir dışa açılmayla öbür sanatlara yönelmiş, bir noktada, yeni bir anlatı türüne gelip dayandığını sezmiş, bunu açıkça belirtmiş, şiirin sınırlarına yaptığı yolculuklardan, kendisinden sonraki sanatçıların yararlanacağını ummuştur.²⁶

Nazım Hikmet'in umudu yukarıda da belirtildiği üzere kararlı bilinen tavırlarından gelmekte ve bu unsurlar dolayısı ile birbirini beslemektedir. Nazım'ın felsefesi ve sistemine göre cesaretin olduğu yerde umut da bitmeyen bir yol olarak varlığını koruyacaktır. Şairin karanlığa karşı savaşı ve yürüyüşü, en çıkmaz anlarında dahi umut kapısını her daim açık görüşü sayesinde yaşam mücadelesini elden bırakmadığını açıkça görürüz. Nedim Gürsel'in Nazım Hikmet'in şiirleri, edebi kişiliği ve umudu hakkında kaleme almış olduğu sözlere yer verelim.

Burada, bir kez daha, şunu söylemek istiyorum: gerçekte ulu bir çınardır Nazım'ın şiiri. Soyları giderek tükenen, eski İstanbul'un kenar mahallelerinde hala rastlayabileceğiniz, kökleri toprakta, yaprakları mavi ve bulutsuz gökyüzünde, kalın gövdeli bir çınar. Bir yandan Anadolu kültürüne saldırdığı kökleriyle toprağı, öte yandan XX. Yüzyılın serüvenine uzanan yapraklarıyla güneşi, yani umudu kucaklar. Çünkü Nazım dava arkadaşı Kemal Tahir'e Bursa Hapishanesi'nden gönderdiği bir mektubunda söylediği gibi "umudun" şairidir. Umut onun şiiri ve yaşamında "insanı öfkeden ağlatacak" boyutlardadır.²⁷

Nazım Hikmet'e dair ne kadar söylem varsa hemen hepsinde umuda ve şiirinin evrenselliğine dair fikirler aktarılmaktadır. Çünkü şairin yaşamının merkezinde yaşama

²⁶ Memet Fuat, *Nazım Hikmet Üstüne Yazılar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, 151.

²⁷ Gürsel, *Dünya Şairi Nazım Hikmet*, 22-23.

hevesi ve umut barındıran bir yığın unsur vardır. Bahsi geçtiği gibi hapisane yıllarında, dostlarıyla ve dava arkadaşlarıyla olan diyaloglarında da davası ve umudundan zerre şüphe etmeden, yolundan sapmadan inandığı yolda yürümeyi tercih ettiği görülmektedir. Şair, umut kavramını yaşamında farklı bir boyuta taşımayı başarmıştır. Umudun, Nazım Hikmet'te bir sembol haline gelmiştir. Şiirlerinin dikkate değer bir kısmını göze alarak aktarmış olursak, umut sözcüğünün sürekli olarak sembolize edildiğini görebiliriz. Hikmet, hapisane ve sürgün yıllarında yaşamış olduğu tüm karmaşa ve zor koşullara rağmen yine de hayat felsefesinden ve doğru bildiği yoldan sapmayı düşünmemiş bir yazar modeli olmuştur. Yani hiçbir siyasi engel ve yaşam alanı onun fikirlerinde bir değişkenlik göstergesi yaratmamıştır. Kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında şunu da belirtmek gerekir ki Nazım Hikmet; bilgiye doymaksızın sürekli üretkenlik içerisinde yaşamaya çalışan bir şair,yazar olarak varlığını sürdürmek istemiştir. Umudu kendisine hedef ve yol edinen bu dava şairi için sayısız isim çeşitli araştırmalar yapmış ve onun ideolojisini anlamaya, aktarmaya çalışmıştır.

Nedim Gürsel, kitabında "Umudun onun şiirinde ve yaşamında insanı öfkeden ağlatacak" boyutlardadır derken Nazım'ın herkese ve her şeye rağmen hayata tutunuşunu, insanı hassasiyetinden yakalayan bir düşünce boyutunun olduğunu vurgulamak istemiştir. Ve işte Nazım'ın nadide şiirlerinden biri olan "Bugün Pazar'dan umut ve sanat aşıl原因an bir kesit:

Bu anda ne düşmek dalgalara,

Bu anda ne kavga, ne hürriyet, ne karım.

Toprak, güneş ve ben...

Bahtiyarım.²⁸

Dikkat ve algıyla birlikte incelendiği takdirde Nazım'ın tabiata ve tüm canlılara karşı olan hassasiyetini, sevgisini ve bundan doğacak mutluluğu görebilmek mümkün olacaktır. Şiirlerindeki umut temini bu kavramlar eşliğinde destekleyerek aktarması, bu öngörüğü doğrulamaktadır. Nazım'ın anlayışına ve sanatına göre umut kavramı incelendiğinde şunları söylemek ve aktarmak gerekir ki; umut, insanın içinde ve yaşam felsefesinde şekillenmektedir. Daha önce de yer verdiğimiz şiirinde aktarmış şair; "umut insanda."

Elbette bununla bitmeyecektir Nazım Hikmet'in yaşam felsefesini anlatmak ve

²⁸ Hikmet, *İlk Şiirler*, 93.

sonuca varmak. Otoriter yaşam biçimi ve net çizgisi ile, keskin sözcük seçimleriyle sivrilen şair şunu gösteriyor ki, toplumcu gerçekçi bir insan portresi yakalamak ancak bu çerçevede gelişebilmektedir. Yaşamındaki detaylar incelendiğinde şairin idealleri uğruna özgürlüğünü adaması onun elbette vatanperver bir ruha sahip bir şahsiyet olduğunun göstergelerindedir. Hayata karşı mücadelesi ve duruşunu sembolize ettiği şiirlerine çalışmamız boyunca yer vermeye devam edeceğiz.

Sevgilim,

bu ayak sesleri, bu katliamda

hürriyetimi, ekmeğimi ve seni kaybettiğim oldu,

fakat açlığın, karanlığın ve çılgınlıkların içinden

güneşli elleriyle kapımızı çalacak olan

gelecek günlere güvenimi kaybetmedim hiçbir zaman...²⁹

Hikmet, şiirinde hayata olan bağlılığı ve inancını öylesine yalın ve net bir biçimde yansıtmış ki, tüm sorun ve zorluklara rağmen, özgürlüğünü kaybetmesine rağmen yine de yaşamında kilit olan kavramlara, inancına olan o sarsılmaz güveni yitirmeyişini yansıtmıştır. Geleceğe dair ebedi bir umut taşıyan, bu hayal ve muhayyilesini yitirmemek adına mücadele veren bir isim olmuştur. Çekincesiz bir biçimde şiirini, ideallerini, özgürlüğünü, kısacası tüm fikirlerini dile getirmekte usta bir isim olarak karşımıza çıkmıştır. Ve yine tekrar etmiş olursak, şairde bu imgeleri, doğaya ait unsurlarla harmanlanmış biçimde bulmak mümkün olmuştur. Şairin ‘Nikbinlik’ adlı şiirinden devam edelim:

Güzel günler göreceğiz çocuklar,

Güneşli günler göreceğiz...

Motorları maviliklere süreceğiz çocuklar,

Işıklı maviliklere süreceğiz...³⁰

Şair, güzel günlere ve geleceğe dair umutlarını, karşımıza çıkan hemen her

²⁹Hikmet, *Kuvayi Milliye*, 122.

³⁰Sertel, *Mavi Gözlü Dev*, (Sayfa yok).

şairinde farklı metaforlarla aktarmıştır. Eserlerinde hemen her yaş grubuna hitap edebilen, farklı bir ufku ve bakış açısı olan şair,yazar olarak bilinmiştir. “Nikbinlik” adlı şiirinde bunu yeterince görmüş ve şahit olmuş oluruz. Ayrıca şair; ışık,aydınlık ve mavilik kavramlarını şiirlerinde sıklıkla kullanmış ve hislerini bu vasıtalarla yansıtmayı bilmiştir.

Hikmet, hemen her fırsatta memleket adına bir davanın içerisinde olduğunu ve vatan topraklarına düşkün olduğunu eserleri vasıtası ile aktarmakta olan bir şair,yazardır. İçerisinde bulunduğu dava her ne kadar kendisini karanlıklara itmiş olsa da şiirlerinde memlekete olan hasretini ve idealini, kurduğu yapıyı sistematik bir biçimde yansıtmayı hedef bilmiştir. Almış olduğu tepkiler ve uyandırdığı yankıların yanı sıra bir o kadar desteklenmiştir,diyebiliriz. Buna hapisane yıllarında başta annesi Celile Hanım olmak üzere dava arkadaşları ve onu haklı bulan şahsiyetleri örneklemek mümkündür. Açlık grevleri, türlü mücadele ve sürgünlere rağmen, Nazım’da yaşamaya dair bir umutsuzluk ve dirençsizlik görmek mümkün olmamıştır. Direnişin, aşkın ve umudun şairi, yazarı olarak tanınmakta ve bilinmektedir. İşte tüm bu kavramlar birleştiğinde, onda sarsılmaz bir yapı ve hayat felsefesi şekillenmektedir. Kararlı bir ideolojiye sahip olan ve ideallerine sıkı sıkıya bağlı kalmaya çalışan Nazım Hikmet, bilhassa aktaracağımız şiirinde kendi ismine de yer vererek ümidi, milliyetçiliği ve sarsılmaz ideolojiyi tüm netliği ile aksettiren bir eser ortaya koymuştur. Gelelim şairin ortaya koymuş olduğu ve öznlülüğü yansıtan şiirine:

Ben bir insan,

Ben bir Türk şairi Nazım Hikmet

Ben tepeden tırnağa insan

Tepeden tırnağa kavga, hasret ve ümitten ibaret...³¹

Nazım Hikmet yine kendisini, seçmiş olduğu yolu ve karakterini ifade eden tavırlardan oluşan, az ve öz biçimde oluşturduğu dizeleriyle vücuda getirmiş olduğu şiirinde kendisini olabildiğince yalın haliyle aktarmıştır. Bu kısa dizelerde dahi şair;hümanizm, milliyetçi tavır ve umuda dair her ne var ise hepsini harmanlayıp aktarmıştır. Denilebilir ki Nazım Hikmet; umut, hürriyet metaforlarından oluşan ve memleket ruhu ile sentezleyerek aktardığı eserlerini hümanist bir felsefe ile bütünleyerek okuyuculara, halka sunmuştur. Bizlere ismi ile seslenmiş olduğu şiirindeki

³¹ Sertel, *Mavi Gözlü Dev*, (sayfa yok).

temadan da yola çıkarak diyebiliriz ki şair, bu dörtlükte yaşam biçimini, amacını ve umut kelimesinin onun dünyasındaki yeri ve önemini özlü bir biçimde yansıtmıştır. Bahsi geçen tüm araştırmacıların yorumları ve bilgileri doğrultusunda, aynı zamanda kendi çıkarımlarımızdan elde ettiğimiz bulgular ışığında şunu söylemek mümkündür ki; Nazım Hikmet tüm siyasal çekişmeler ve hayatı pahasına umudunu yitirmemiş ve yalın hali ile bunu eserlerinde vücuda getirmiş bir şair, yazar olmuştur. Şiirler incelendiğinde ortaya çıkan tahliller şu yöndedir ki Hikmet; umut, hürriyet ve yaşamaya dair inanç felsefesi ile geniş bir yelpaze oluşturmuştur. Hikmet'in dünyasında ve bakış açısında umut kavramının yeri, ufku had safhadadır demek mümkündür. Velhasıl umudunu, memleket ve hürriyete dair duruşunu, şiirini, kavgasını ve öz benliğini yansıtmış olduğu sözlerinde duygu yoğunluğu ile seslenmiştir halka şair Hikmet. Eserlerini incelediğimizde belli bir sonuca varmak gerekirse diyebiliriz ki şair, olabildiğince net ve keskin bir çizgi doğrultusunda yaşamı ve şiirlerine yön vermiş, bu sayede bilindiği gibi bir dava yazarı olmuştur. Hümanizm kelimesini kullanmamızın sebebi ise Nazım'ın sıklıkla özgürlüğü doğa ile birleştirmesi ve her türlü zorlu koşula rağmen umudu hayatın içinde aramasından kaynaklıdır. Umut, hürriyet, yaşam ve doğaya ait unsurlarla şekillenen sözleri ve şiirleri incelememizin sonucunda şair Hikmet'in bulunduğu her ortam ve koşulda hayatta kalabilme çabasını ve umudu dört duvar arasında dahi yaşatmanın mümkün olduğunu yansıtmak istediğini görmekteyiz. Şunu da eklemek mümkündür ki umut onun benliği ve hayata bakışıyla bütünleşmiş bir kavramdır. Şiirlerinin sözlerinin her karışında diğer unsurlar da beraberinde olmak üzere geniş bir yelpazeye yayılmış ve dile gelmiştir.

Sonuç

Şair hakkında ulaştığımız tespitlerden biri, şiirlerinde kullanmış olduğu özgürlük ve umut metaforları olmuştur. Birbirinden farklı kavram ve sözcük hazinesiyle umuda dair aktarımlara yer verdiğini inceleyip belirttiğimiz Nazım Hikmet, dili kullanmada da yetkin bir şahsiyet olarak bu kavramları ayrı bir boyutta aktarmıştır. Burada ele almış olduğumuz şiirleri ve daha birçok şiirinde umuda geniş bir biçimde yer veren şair, bu vesileyle bize hayat görüşü hakkında belirgin izler bırakmıştır. Ayrıca tahlil ettiğimiz şiirlerde şairin sembollere ve ahenge önem verdiği görülmüştür. Bunun yanı sıra şair, şiirlerinde sıklıkla şükür ve bahtiyarlık kavramlarına da yer vermiştir. Bu inançlı tavır, Hikmet'te her koşula rağmen umudu yineleyen bir olgu haline gelmiştir. Çalışmada belirttiğimiz gibi, sürgün yıllarında farklı coğrafyalara ve çeşitli Türk kültürlerine şahit olan Hikmet, sanatının şekillenmesinde bu etkenlerden de müspet bir biçimde faydalanmıştır. Nazım'ın şiirlerinin ana teminde umut sözcüğünün sıklıkla tekrar edildiğinin görülmesi, şairin yaşamında bu bakış açısının bir felsefe haline geldiğinin göstergesi olmuştur. Çeşitli benzetmeler ve doğa unsurlarıyla şekillenen sözleri ve şiirlerinde ortak temanın umut ve hürriyet üzerine olduğunu açıkça görmekteyiz. Şiirlerinde ağırlıklı olarak farklı anlatım yollarıyla ortak bir tema üzerine yoğunlaşan şair, aktarmak istedikleri üzerine fikirlerini ortak bir paydada buluşturmuştur. Hikmet'in yaşam penceresinden baktığımızda şiirlerinde olabildiğince net ve keskin ifadeler bulmaktayız. Görünen o ki, şair dile getirmek istediği düşüncelerini gizemli bir tavırla değil açık ve net bir biçimde eserlerinde ortaya koymaktadır. Nazım Hikmet'te umut ve bahsi geçen diğer kavramlar sıklıkla tekrar edilmektedir ki, bu olgu da bizlere açıkça yol göstermektedir. Ele aldığımız şiirleri ve bilinen tüm eserleri ışığında vardığımız sonuç; şairin her koşulda hayat felsefesinden vazgeçemeyişinin ardında bu kavramlara inanarak yaşamış olduğu görülmektedir. Özetle şiirlerinin zemininde yatan umut teminin, şairin duruşunu etkileyen unsurların başında geldiği ve yansımalarını da beraberinde getirmiş olduğu görülmektedir. Umut kavramı, şair Nazım'da bir sembol haline gelmiş ve farklı boyutlarda işlenmiştir.

Kaynaklar

- ANAR, *Nazım Hikmet: Kerem Gibi*, haz: Aydın Xan, Bakı: Milli Virtual Kitabxana, 2012.
- BALBAY, M., *Aşkın ve Direnişin Şairi Nazım Hikmet*, İstanbul: Halk Kitabevi, 2018.
- BAYAR, Z., *Nazım Hikmet Üzerine*, İstanbul: Tel Yayınları, 1973.
- DİNO, A., *Nazım Üstüne*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2018.
- FUAT, M., *Nazım Hikmet Üstüne Yazılar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- GÜRSEL, N., *Dünya Şairi Nazım Hikmet*, İstanbul: Doğan Kitap, 2005.
- HİKMET, N., *İlk Şiirler*, İstanbul: YKY Yayınları Mart 2018.
-, 835 Satır, İstanbul: YKY Yayınları, 2018.
- Nazım'ın Cep Defterlerinde Kavga, Aşk ve Şiir Notları(1937-1942), İstanbul: YKY Yayınları, 2018.
-, İlk Şiirler, İstanbul: YKY Yayınları, 2018.
-, Kuvayi Milliye, İstanbul: YKY Yayınları, 2017.
-, Nazım Hikmet, Büyük İnsanlık-Kendi Sesinden Şiirler, İstanbul: YKY Yayınları, 2017.
- KABAKLI, A., *Nazım Hikmet*, 3. Baskı, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2016.
- Nazım Hikmet Hayatı-Edebi Şahsiyeti Hakkında Hükümler-Şiirlerinden Örnekler*, haz: Yalçın Kaya, İstanbul: Osmanbey Matbaası, 1950.
- NUREDDİN, V., *Bu Dünyadan Nazım Geçti*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1965.
- ORAL, H., *Nazım Hikmet'in Yolculuğu*, İstanbul: Türkiye İş Bankası-Kültür Yayınları, 2019.
- ÖZDEN, D., *Karanlığa Karşı Yürüyen Adam Nazım Hikmet*, İstanbul: Kategori Yayıncılık, 2017.
- SERTEL, Z., *Mavi Gözlü Dev Nazım Hikmet ve Sanatı*, İstanbul: Ant Yayınları, 1971.
- SÜLKER, K., *Nazım Hikmet Gerçek Yaşamı I*, 1. Baskı, İstanbul: İleri Yayınları, 2018.